

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ
Книга 2 – ГЕОГРАФИЯ
Том 108

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF GEOLOGY AND GEOGRAPHY
Book 2 – GEOGRAPHY
Volume 108

НУЖДАЕ ЛИ СЕ СТРАНАТА ОТ НОВО АДМИНИСТРАТИВНО РАЙОНИРАНЕ?

ВЕСЕЛИН БОЯДЖИЕВ

Катедра Социално-икономическа география

Веселин Бояджиев. ЕСТЬ ЛИ В СТРАНЕ НЕОБХОДИМОСТЬ В НОВОМ АДМИНИСТРАТИВНОМ РАЙОНИРОВАНИИ?

Административное районирование как объективный процесс надо предшествовать общественное развитие. К сожалению, в Болгарии этот процесс отставал от социальных изменений. Территориальные проблемы и дисбалансы растут и на региональном, и на местном уровне. Нет решающая перемена в административно-пространственном развитие страны. Нет стандартов для развития регионов (областей и муниципиях). Автор предлагает немедленные реформы.

Ключевые слова: Болгария, административно-территориальное районирование, административный регион.

Veselin Boyadzhiev. IS THERE A NEED OF NEW ADMINISTRATIVE ZONING IN BULGARIA?

The administrative zoning as an objective process that must precede social development. Unfortunately, in Bulgaria the process is behind the social changes. The territorial problems and imbalances grow at regional and at local level. There is no big change in the spatial development of the country. There are no standards for development of the regions (districts and municipalities). The author proposes urgent reforms.

Key words: Bulgaria, administrative-territorial regionalization, administrative region.

Колкото и да се взираме в нашето минало по темата, изводът ще е един и същ: нестабилност, непостоянство, несигурност, неудовлетворение. Всички понятия започват с частицата за отрицание. Това не означава, че няма нужда от дебат или че проблемът е нерешим. Поне временно, докато не възникне нова комбинация от водещи фактори.

Дори в периоди на стабилност на българското общество административно-териториалното устройство (райониране) постоянно се е променяло. Би трябвало административното райониране да изпреварва обществените процеси и по този начин да ги улеснява и води. То е начинът, чрез който се гради и развива нашето общество на собствената си територия. Българската практика обаче, с изключение на началото на държавата в края на XIX в., сочи точно обратното.

Общественото развитие е уникално, неповторимо и затова в случая ще избегнем традиционните в повечето случаи напомнания и исторически препратки. Дори и повърхностният опит за повторение не е успешен. Ярък пример за това са върнатите окръзи чрез така наречената реформа в края на миналия век. Парадоксалното в случая е, че преди това се проведе широк дебат в обществото, средствата за масова информация изляха потоци от мнения, състояха се всевъзможни научни и политически срещи и общото бе критиката към съществуващите в периода 1959–1987 г. окръзи. Особено модна бе критиката с името на Тодор Живков.

В края на миналия век екипът на управляващите партии, обявяващи се за десница, в процеса на подготовка за членство в ЕС, върна „на въоръжение“ окръзите и с това показва, че или те са много обективни и научни и че критиката към тях е била злонамерена и неконструктивна, или, че новите партийци не са способни да предложат модерен вариант на демократична България. Все в този дух същият екип и неговите научни сътрудници, които останаха в тайна, извърши едно откровено плагиатство, като открадна икономическото райониране на географите от началото на 60-те години (схемата с 6 икономически района) и си я приписа като авторска, създавайки недоразумението, наречено „планово-икономически“, „планови“, „икономически“ и най-сетне „статистически“ райони. Последното показва, че статистиката у нас не се ползва като наука, а като обслужваща силните на деня практика. Не мога да си спомня след проф. Захари Карамфилов директор на статистиката, някой, който да не е бил уволняван, тъй като изнася неприятни истини за работодателя – правителството. Дори и покойният професор е споделял за опитите да му се влияе, особено при организацията, провеждането и интерпретацията на резултатите от преброяването на населението.

В джунглата на противоречивото и постоянно изменящо се българско законодателство административното устройство и управление на територията чрез т. нар. териториални единици, не минава и десетилетие без основна промяна. Нерешените въпроси остават обаче едни и същи. Според моето скромно географско мнение сред тях са:

1. Липсата на яснота чрез колко териториални равнища ще се управлява страната. Особено мътно е положението за средното (средните) равнище.

2. Липсата на яснота за де-процесите, т. е. за деконцентрацията и децентрализацията. Имаше преди две-три години едно правителство, което постави национален рекорд по некомпетентност, като реши някои държавни министерства да се изнесат от столицата и да се разположат „на око“ кое в Русе, кое в Пловдив. Това ми напомни за славният и дано неповторим период от съществуването на НАПК и НАПС, когато, водени от постановката на другаря Тодор Живков, че „държавата е собственик, а колектива е стопанин“, разтурихме държавното земеделско министерство и след 5–6 години тихичко го върнахме.

3. Липсата на яснота за организацията на регионалната и местната власт и упражняващата я администрация. Ще продължава ли средното звено, днес областните управители, да е командирована по места централна власт и да имитираме регионализъм, или ще имаме изборни органи със собствен бюджет, с реална и напредваща автономия ?

4. Ще имаме ли модел (и) на органите за местно самоуправление, които да предполагат каква и коя територия да бъде включвана в общините? Докога ще съществува днешният хаос в географската организация на българските общини ? Примерите са и по вертикалата, и по хоризонтала. И Копривщица е община, и Трекляно, че и София? Сътрудничеството между съседни общини е насилствено и административно налагано „отгоре“. Наскоро присъствах на едно дисертационно обсъждане, където авторът се силеше да търси хоризонтално общуване между териториалните единици, но през цялото време говореше за отношенията по вертикалата на административно-териториалното устройство. Чудна компетентност .

5. Ще има ли някога вътрешнообщинско законодателство, което да защитава селищата и териториите, оставащи извън общинските центрове ? Именно липсата на сигурност за собственото развитие и заграбването на ресурси и средства плаши жителите на стотици селища, и ако могат, те с удоволствие веднага биха сменили общината си, а в много случаи и областта си. Досегашните изисквания за създаване на община или за въздигането на село в град постоянно се нарушават, и то от органите, които трябва да са пример за спазването на законите.

Не съм привърженик и на досегашното явно желание да покривем всички норми на NUTS, от което само принизяваме ролята на статистиката и произвеждаме неточна информация. Какво имам предвид ? При системата на националните сметки и сиромашията в статистиката, страната е лишена от реална общинска статистика. А тя е основата на локалното и на регионалното развитие. Като познавам изключително съкращения апарат за набиране на информация от места, силно се съмнявам в истинността на съобщаваните от националната статистика данни за националните териториални равнища. Особено в случаите, когато в икономиката (производството и търговията) имаме нестоково производство и натурална размяна. Винаги ми става тъжно и горчиво, когато срещна в нашата документация „полу“ процеси и „полу“ територии. Например „полупланински“ или „полупазарни“. Добре, че все още нямаме изобретение от рода на „полурека“, защото пресъхвала, или „полуфирма“ защото работела сезонно.

Сред най-сериозните проблеми е географската организация на властта. Тук централизъмът, наложен от социализма, не е мръднал. Имаме Министерство на вътрешните работи. Но какви са тези вътрешни работи и дали то се занимава с вътрешните работи или само с една нищожна част от тях ?

По стара социалистическа централизирана традиция местните избори стоят като пришити, като добавени изкуствено към управлението на общините. Предварително се знае, че в голяма част от общините се гласува и се управлява от и за мнозинството в националния парламент. Само ако по места се изберат същите партии, които правят централното правителство, само тогава ще се отпуснат нужните минимални средства. Причината за това съвсем не са географите, които никой никога не пита. По традиция всезнаещите и всегрешащите са други и те добре се знаят. В цялото законодателство те са окупирали властовите позиции и най-безцеремонно са записали, че ако даден кан-

дидат не е от тях, не може да управлява. Не един и два пъти преди обяд в Народното събрание се приема закон и след обяд се отменя поради... Добре че ние, другите, не работим като тях... Дори един оценител на земя може да е правник, а не географ, който учи поне 4–5 специализирани дисциплини в университета. Затова и днес от депутати и министри слушам за околии и окръзи, нищо че ги няма от много десетилетия. Министърът на икономиката не знае, че в България нямаме – слава Богу – плано-икономически райони. Властта в лицето на което и да е правителство или парламентарно представителство върви с две-три десетилетия след географската наука. Когато географите пишеха за демографска криза и че междутериториалните различия са опасни за България, в ЕС още не бяха се сетили за териториалната кохезия, нашите политики бяха заети с други проблеми... Да не споменавам, че не познават произношението на имената поне на половината български градове.

Реалната вертикална работеща верига на властта е между министърът на финансите и общинската управа. Другото са обременяващи подробности, които само забавят процесите.

В сдружението на общините има дългогодишни експерти на ръководни длъжности, в страната се събраха и достатъчно бивши успешни кметове и депутати. Те могат и трябва да бъдат организирани общо, не на разделителен партиен принцип, и да предложат варианти за ефективна териториална организация, не подялба, на територията на страната. За критика е и регионалното министерство, което не се занимава с регионално развитие или политика. Строежът на автомагистрала и санирането на жилищата за основния електорат е на светлинни години от регионалното развитие. А в неговата основа е регионалната икономика, за която никъде няма нищо. Освен голите декларации как ще се подкрепят малките и средните фирми. А дали е така? Знае се добре как по време на избори, особено местни, министрите и особено финансовият, обикалят и къде обещават, къде заплашват, че „кранчето“ ще бъде пуснато или спряно. Присъствал съм на такива предизборни събрания. И от леви, и от десни... Смятам досегашните доводи, че има нужда от промяна, за достатъчни, макар и недокрай изчерпателни.

Изминава десетилетие от осъщественото, макар и без референдум, желание за редовно членство в НАТО и ЕС. Дебат за постигнатото няма. При точните дати ще има традиционните повърхностни изказвания и толкоз. Десетилетието обаче задължава да се зададат принципни въпроси. Например, с какво доказахме ясното превъзходство над социализма? С каква икономика и с каква нова териториална организация на българското общество заменихме доказано неможещата да работи и едно-две десетилетия без провал и възстановяване с външна (тогава съветска) помощ наша социалистическа икономика? Конкретно по нашата тема също има какво да се дискутира. Например защо през 1987 г. бяха ликвидирани окръзите, какъв е резултатът и защо бяха възстановени през 1999 г.? Доколко обективни са административните области, след като в NUTS, на чиято основа е финансирането, набирането на информация, а би трябвало и административната власт, да могат да се преадресират механично. Например, в областните документи на Ловешка и Плевенска област пише колко обективни са те и колко научно и правилно са част от Северния централен (някакъв) район. В един момент, тъй като липсва население, без никакви обяснения, „с ножица в ръце пред географската карта“, двете области се изрязват и се залепват към мижавия и гаснещ в

традиционните си граници Северозападен „район“. Същото прекрояване се извърши с невиданото в нашата географска и административна история „преориентиране“ на Старозагорска област към Югоизточния район. Задава се въпросът, дали икономиката, икономическите връзки, пътуванията и животът на хората имат някаква стойност за административното райониране. Формално тази връзка трябва да е водеща, но на практика изобщо не е така. Икономическото пространство на енергийния комплекс „Марица-Изток“ заема територии от Старозагорска и Хасковска област, но те вече са разделени, поне статистически. Ако статистиката е най-близо до властта, както е създадена исторически, то тогава икономиката губи пред демографската статистика. Ако ли пък икономическите връзки остават, остават и трудовите пътувания, изобщо целия инструментариум на икономическото райониране на „Марица-Изток“, задава се въпросът, дали огражданията за NUTS не са за пред европейските партньори. И нашите статистически райони и административни области явяват ли се в действителност еврорегиони? Не трябва ли областите като NUTS III да имат задължително над 150 000 население? Или при NUTS II може да се реже и слепва с оправданието за Евростат, но при NUTS III, което е и стопанското, и административното, че и политическото териториално равнище, само се мълчи.

Съзнателно подминавам темата за електоралната география, не защото тя не е свързана с административно-териториалното устройство (напротив), но защото в значителната и вече омръзнала на електората обществена активност няма място за географите и всеки с диплома за висше образование се вживява в нещо, което явно не разбира. Експерти всякакви...

Защо смятам, че днешните области и общини са се изчерпали? Единствените показатели, по които могат да се сравняват коректно днешните области със съществуващите до 1987 г. окръзи, са свързани с населението. В подкрепа на твърдението, че населението като фокус отразява, но и създава, в случая, междуобластни/междоокръжни различия, което е в противовес на всички заявления за кохезия и балансирано и устойчиво развитие, предлагаме едно лесно сметнато сравнение. Използвани са годините 1986 (последна за окръзите) и предлаганите от статистиката най-нови данни за 2007 и 2012 г. Разпределението по области показва интересни про(диспро)порции. Разликата в броя на населението между най-многолюдната единица (гр. София) и тази, с най-малко население (Видин) през 1986 г. е 7,3 пъти, през 2007 г. отива на 11 пъти, а през 2012 г. вече е 13,3 пъти! Различията между окръзите (областите) в рамките на днешните 6 статистически района еднопосочно също растат. За ЮЗР от 7 на 10 пъти (!), за СЗР от 2,2 на 2,7 пъти, за СЦР от 1,9 на 2,1 пъти, за СИР от 2,7 на 4 пъти, за ЮИР от 2,2 на 3,2 пъти и за ЮЦР от 4,6 на 5,7 пъти. Растежът се измерва от няколко десетки до няколко стотици процентни пункта. Интересното е, че междуобластните различия растат при всеобщо намаляване на броя на населението. Единствено положително изключение правят столичната градска област и област Варна. Делът на намаляващото население е пропорционален на броя на населението. Колкото повече население живее в една област, толкова по-малък дял е намалението му. Проверката с коефициента за рангова корелация на Спирмън показва изключително висока стойност в потвърждение: + 0,85. Това е почти права зависимост. Какво вещае тя? Със сигурност – обезлюдяване на малките, примерно с население под средния брой, административни области.

По този начин несъответствието между тази реалност и съществуващото изборно законодателство за парламентарни избори става нетърпимо! Изкривяванията от рода „бат’ Сали“ само ще нарастват.

Днешните области са подчинени в своето съществуване само на административното законодателство и неговата принуда. Разликата с миналото е, че при социализма административната и икономическата политика вървяха заедно и административните окръзи се превърнаха в наложени икономикогеографски реалности. Вече две и повече десетилетия се прави опит да се живее без връзката териториална администрация-икономика. Какъв е резултатът? Днешните области не са географски организъм. В основата на организацията на територията и на теорията на районирането са отношенията, връзките между хората, институциите на обществото, между селищата и подвластните им територии. В миналото те бяха налагани централно-планово, административно. Добре си спомням шахматните таблици, които показваха коя стока кога, на кого и за колко трябва да бъде произведена и продадена. Недоволствахме от насрещните превози, търсехме териториалния оптимум. Днес те са всекидневие и никой не повдига въпроса за географската ефективност заради страх да не бъде обвинен в комунизъм и т. н. Къде е границата между стихията и обявяването за либерално пазарно, не е ясно. И защо ли Пол Кругмън „отмъкна“ една Нобелова награда ?

Повечето административни области икономически, демографски и политически, особено географски, съществуват по модела „център-периферия“. В миналото, особено при малките по площ области (окръзи), но с център значителни селища (Русе, Перник и др.), зоната на пряко влияние на тази центрове излизаше извън територията на „тяхната“ териториална единица. Повечето гранични територии бяха зона на поделена стопанска и друга гравитация. Класически бе случаят с Търговишки окръг, където се чувстваше влиянието Варна–Шумен (от изток), на В. Търново–Г. Оряховица (от запад) и на Русе (община Опака) от север. Днес радиусите на влияние на областните центрове са намалели, свили са се. Периферните територии на областите са лишени от влиянието им и то е спорадично. Областният град се реализира като център най-вече по силата на административната принуда. Реално периферните общини на повечето области са „зона, лишена от ясна гравитация“, камо ли да се сблъскат и конкурират на тяхна територия влиянията на собствения и на някой съседен областен център. Днес е нормално съседни общини да си обменят хляб и стоки, закупени от общия битпазар край областния център. Появата и действието на самите битпазари са една подминавана тема в българската география и регионалистика.

Ние все още се занимаваме с ресурси и производство, а пишем и говорим за „пазарна“ икономика. Време е „да обърнем“ посоката на изследванията. От пазара, от неговата поръчка, „назад“ към производството и ресурсите. Но как да стане това, ако статистиката за случая никаква я няма? Невъзможно. Не са нужни задълбочени изследвания, за да се установи, че проповядваната, макар и от сравнително скоро, европейска (ЕС) кохезия, няма нищо общо с българската действителност. Това не пречи за много пари политици и експерти да „транслират“ измислените за развитите европейски държави регионални и локални политики на наша почва, без значение доколко „магарето може да изглежда като кон само защото има глава, четири крака и опашка“.

Може би най-сериозният геостатистически проблем е регистрацията и осчетоводяването на икономическата дейност по места. По традиция отчитането и съответно –

плащането на местните данъци и такси става в мястото на регистрацията. А тя може и да няма връзка с мястото на реалната икономика. Така при социализма имаше общини, които официално не отчитаха индустриална дейност, тъй като техните промишлени предприятия бяха подчинени на предприятието-майка от някой голям град. Днес няма промяна. Стигна се в земеделието до появата на т. нар. на Запад „диванни фермери“, в смисъл, получаващи субсидията в големия град, нямащи нищо общо със земеделското производство, жители. Така английската кралица бе най-големият фермер в ЕС. Сега вече се слага таван от 300 000 евро на субсидия. У нас по този начин София и в по-малка степен другите големи градове получават доходи от „техни“ фирми, чието производство е някъде другаде!! Нещо повече, например при добива на полезни изкопаеми „чуждата“ фирма с тежките си камиони може да руши път, да напуква сгради и мостове. Но местният селищен и общински кмет и власт не могат да направят нищо, защото има концесия, закони и всичко е... наред. Време е административната география и стопанската география да не се различават.

Стои нерешен и въпросът за София. Всички го знаят, но никой нищо конкретно не провежда като политика. Най-лошият вариант е съществуващото положение. Примери от нашето минало и от чужбина има колкото щеш. Нужно е действие. Ясно е, че съществуващите за използване териториални понятия като община, област и статистически район не са достатъчни. Но дали като брой или като съдържание? Какво ново и как то да се впише, е въпрос на желание и активно действие. Тук науката не е задържащият фактор.

Центърът на тежестта на местното е изместена. Как? Хората, държавните и обществените институции, НПО, реално два пъти се напрягат за да достигнат до „собствената си“ власт. Един път това става при централните, при парламентарните избори. Тяхната административна рамка е регионална, копира административните области, но изборът всъщност е национален. Така регионалните интереси остават... непредставени. Тази заблуда, ако щете и лъжа, не може да бъде изтрита с никакъв математически (магически) метод-формула. Нито д'Онт, нито Хьър-Ниймайер, който и метод да се използва, двойното му прилагане (общонационално и за разпределение на мандатите по изборни райони) ще предизвика деформации, което са далеч от интересите на хората. Примери за изкривени резултати поради сгрешена география на парламентарните избори има в изобилие. И ще има още повече. Расте броят на изборните райони, които не отговарят на конституционните изисквания за минимален брой население, а от там и собствена възможност да се избират поне 4 депутати. За каква равнопоставеност може да иде реч при район (административна област) с население за 2-ма депутати и друг за 15,16? Разликите в броя на избраните депутати отразяват растящите разлики в броя на местното население. И как става така, че когато населението на страната беше с 1,2 милиона жители повече, броят на депутатите бе 240, а днес при много по-малко население, те пак са толкова? Обикновено регионалността в изборните райони „се забърсва“, като им се натрапи от централното ръководство лидер-парашутист, който тепърва започва да се запознава отгоре-отгоре с особености на областта заради предизборните обиколки. Горко му на електората. Явно има недостиг на регионализъм и география у законотворците. Че и при набедените и неслизашите от екрана и микрофона „експерти“.

Друго пренебрегване на местните интереси е при местните избори. Няма досега община, която да се наеме от управата си да се обяви за успешна. Няма община без емиграция, без ровещи в кофите за боклук и, разбира се, ...без отчитане на „европейски“ проекти като чешмички, паркчета, цветни алеи, редени камъчета по туристически пътеки. Както се казва, „има едни пари за усвояване“... Тъжното е, че и в общините, където се гласува постоянно „правилно“, не се отбелязват радостни тенденции. Разбира се – въпрос на компетентност. Например чух по радиото кметът на София да се ХВАЛИ, че над 60% от чуждестранните инвестиции (макар и намаляващи за периода) са за столицата. Хвала на такива управници!! Какъв професионализъм!! В същото време поредното червено правителство приемаше поредните умопомрачителни документи за прелом в регионалното развитие – болест, започнала още с „Републиката на младостта“. Какофонията вече дава и любопитни резултати. Например, ако не е общински център, кюстендилското село Трекляно поради малкото си жители няма право да избира пряко свой кмет. А трябва да се управлява община със значителни, примерно поземлени, ресурси. Че и да даваме пример на българите от другата страна на границата. Някога България и българското са били за пример...

В нестихващата над две десетилетия криза най-стабилното, макар и официално несъществуващо днес, териториално равнище се оказаха околийските центрове. По различни поводи и сега периодически се появяват проекти и политики, в които се внедри терминът „група общини“. Това си е бившата околия. Най-сериозното доказателство са пазарите. Въпреки че днешните политици не ги забелязват, освен ако не могат да получат някакви преки доходи от тях, те са реален и водещ фактор в териториалната организация на обществото. Поучително е, че когато стане дума за някой център, най-напред се казва, че е бил търговско средище. Българският град Търговище е бил средновековна столица на днешна Румъния, а град с подобно име има днес и у нас. Много са търговските термини в селищните имена и са в подкрепа на твърдението, че търговията и нейните географски измерения трябва да се важен показател при определяне на центровете и границите на териториалните единици, особено от най-нисък ранг.

Да разгледаме ситуацията с общините. Още през 1977 г. с тяхното създаване пролича, че те не са реалната алтернатива на уж приетите при преброяването от 1975 г. географски микрорайони. Последните бяха научно изследвани и за времето си доказани със специални студии. Във функционален аспект при социализма общините бяха „редени“ по един начин, сега при прилагане технологиите на ЕС е различно, но пък страната е неподготвена. Особено при дигитализацията и кадастъра. В разбиранията за общините няма никакъв напредък. От 152 селищни системи през 1977 г. днешните общини са вече 265, като претенциите за раздробяване са за още няколко десетки. Нямаме случай на обединение на две или повече общини. Всяка промяна е в посока на раздробяване. По този случай и министерства, и научни организации, да не говорим за политическите партии и чакащите договори и реални субсидии НПО и „партийни“ фирми, мълчат. Причината е една и тя се знае добре – недоволство от общинския център и желание за самообособяване. Раздробяването продължи да е болест на нашето общество и след 1989 г. С правилното обяснение, че социалистическите гиганти не отговарят на пазарната икономика, страната бе лишена механично от големите си предприятия, които играеха водеща роля в локалното и в регионалното развитие. Вместо да

се трансформират и приспособяват към новите обществени условия, както това стана в другите бивши комунистически държави, у нас бяха създадени забележителните „ликвидационни“, т. е. унищожителни, органи. Но без никаква алтернатива. Алтернативата е собственическата стихия в земеделието като пример. От една страна, са запустелите земи на висока България, а от друга, са шепата собственици и арендатори, чието бързо натрупано богатство статистиката крие със законни обяснения! Големите фирми са „локомотивите“ на регионалното развитие, особено ако са на клъстери и географски. В нашите общини обаче се налагат малки, едва свързващи двата края фирмички. И при съществуващото законодателство „и хляба, и сиренето и ножа“ остават в Центъра. Нужна е коренна промяна в разбиранията за общините. Географски я виждам в два плана. Единият е „нагоре“, към създаването на способни да съществуват общини. Неминуем процес тук е окрупняването, уедряването. Граници като ограничителни условие няма нито в ЕС, нито у нас. Въпросът трябва да се решава задължително чрез местен референдум. Това обаче трябва да е следствие от прилагането на система от задължителни показатели-стандарти.

Сега у нас съществуват много неинтегрирани по между си районираия. Много от тях изобщо „не признават“ административно-териториалното устройство, въпреки че извършват административни местни услуги. Малките общини по правило са неофициални придатъци на съседните по-големи общини, най-често бивши околийски центрове. Така е с РПУ (някакви полицейски райони !?) на МВР (добре, че вече имаме областни дирекции), бюрата по труда, с електроснабдяването и с какво ли още не. Разбирам институции, които са отделени от държавата, както е Българската Православна Църква, да имат собствени районираия, или пък НПО. Приемам, че при някои специфични видове дейност, както е при футбола например, неуспехите водят до разни експерименти. Ту, една, ту две „Б“ групи, пък по паралела, пък по меридиана. Същото дялкане на територията е за зоните при NUTS. Например безумието с NUTS I. Но когато се засяга с дадени обществени дейности цялото население, е нужна яснота и възможност в края сметка то да си каже думата.

Вторият задължителен план е създаването на паспорт (вземам думата от доц. М. Русев) за всяко селище независимо от неговите параметри. Всяко селище трябва да има собствено дело, собствено бъдеще и да не чака какво ще му отреди съдбата в общината. Още по-малко столицата.

Например нормално е, особено в малките общини, съветниците да са само от центъра. Третият, нов момент, е създаването на законодателство за съществуването на общината като обществен механизъм. В него трябва да са описани границите на възможните отношения, да има гаранции, че центърът няма да действа, както досега, на принципа: *L'Etat c'est moi* (Държавата, това съм аз).

Едно от необходимите изисквания е всяка община да има на щат професионален географ, който да отговаря за природните ресурси, екологията и особено за локалното (местното) и селищното развитие. Досегашната практика е повече от обезсърчителна. Географът не може да бъде конкуриран от архитект, правник или икономист, тъй като те са отраслевици, тяхната компетентност е едностранчива. Въпросните дейности днес са отнесени към общочиновническите и аз съм срещал в общините хора с какво ли не образование да се занимават с посочените дейности. Но и географите, от своя страна,

трябва да излязат със своя алтернатива. Вместо за дребни стотинки да се примиряват с ролята на допълнения в териториалните изследвания, чиято географска стойност и новост е на средношколско равнище, те (ние) може и трябва да предложат алтернатива, която чрез дебат да бъде наложена на обществената практика. Иначе ще продължим да четем бедни географски текстове не само в Конституцията и законите, но и в съответните политики.

ЛИТЕРАТУРА

- Ботев, Й. 2012. Административно-териториално устройство на Република България. С.
Ботев, Й. 2015. Политика на общината при управление на общинската недвижима собственост в Република България. С.
Сивков, Цв. 2002. Общината, основни публичноправни аспекти.
Чолаков, Ст. 1936. Записки по стопанска география.
Чолаков, Ст. 1936. Наука за общинското самоуправление.

Постъпила юни 2015 г.